

УДК 811.134.2

ПАРАДИГМАТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ІСПАНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ НА
ПОЗНАЧЕННЯ СТИХІЙ ТА ПРИРОДНИХ ЯВИЩ

О. Л. Толстова (м. Київ)
jerga@ukr.net

Кандидат філологічних наук, доцент кафедри іспано-італійської філології Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Міністерство освіти і науки України)
01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

Н. В. Давидовська (м. Київ)
nadiia.dav@gmail.com

студентка кафедри англійської філології Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Міністерство освіти і науки України)
01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті аналізуються лексичні одиниці іспанської мови на позначення стихій та природних явищ з огляду на різні типи парадигматичних відношень, а саме – синонімія, антонімія, холонімія (партитивні зв'язки), гіпонімія. У дослідженні виокремлено чотири лексико-семантичні поля назв стихій – земля, вода, вогонь та повітря. Лексичні одиниці, що до них належать, характеризуються широким спектром сфер вживання, різноманітністю конотацій, а також суттєво різняться за частотою вживання. З лексико-семантичних полів стихій та природних явищ було виокремлено та проаналізовано 324 лексичні одиниці. Досліджено семантичні та функціональні особливості кожної групи, що належить до зазначених лексико-семантичних полів. Дослідження здійснено з метою подальшого аналізу фразеотвірної потенції зазначених одиниць крізь призму парадигматичних зв'язків, а також семантичного аналізу дібраних фразеологізмів та дослідження специфіки їх значення в контексті.

Ключові слова: синонім, антонім, холонім, партонім, гіпонім, гіперонім.

ПАРАДИГМАТИЧЕСКИЕ СВЯЗИ ИСПАНСКОЙ ЛЕКСИКИ ДЛЯ ОБОЗНАЧЕНИЯ СТИХИЙ И ПРИРОДНЫХ ЯВЛЕНИЙ

О. Л. Толстова (г. Киев, Украина)
jerga@ukr.net

Кандидат филологических наук, доцент кафедры испано-итальянской филологии
Института филологии
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
(Министерство образования и науки Украины)
01601, м. Киев, бульвар Тараса Шевченко, 14

Н. В. Давидовская (г. Киев, Украина)
nadiia.dav@gmail.com

студентка факультета английского языка Института филологии
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
(Министерство образования и науки Украины)
01601, м. Киев, бульвар Тараса Шевченко, 14

В статье анализируются лексические единицы испанского языка на обозначение стихий и природных явлений в контексте разных типов парадигматических связей, а именно – синонимия, антонимия, холонимия (партитивные связи), гипонимия. В исследовании выделены четыре лексико-семантических поля названий стихий – земля, вода, огонь и воздух. Лексические единицы, которые к ним принадлежат, характеризуются широким спектром сфер употребления, разнообразием коннотаций, а также существенно отличаются частотой употребления. Из лексико-семантических полей стихий и природных явлений было выделено и проанализировано 324 лексических единицы. Исследованы семантические и функциональные особенности каждой группы, которая принадлежит к отмеченным лексико-семантическим полям. Исследование осуществлено с целью последующего анализа фразеотворной потенции отмеченных единиц сквозь призму парадигматических связей, а также семантического анализа фразеологизмов с выделенными лексемами и исследования специфики их значения в контексте.

Ключевые слова: синоним, антоним, холоним, партоним, гипоним, гипероним.

**PARADIGMATIC RELATIONS OF SPANISH LEXIS DENOTING
 ELEMENTS AND NATURAL PHENOMENA**

O. L. Tolstova (Kyiv, Ukraine)
jerga@ukr.net

PhD (Philology), Associate Professor, Department of Spanish and Italian Philology,
 Institute of Philology,
 Taras Shevchenko National University of Kyiv
 (Ministry of Education and Science of Ukraine)
 14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

N. V. Davydovska (Kyiv, Ukraine)
nadiia.dav@gmail.com

a student of English Philology Department, Institute of Philology,
 Taras Shevchenko National University of Kyiv
 (Ministry of Education and Science of Ukraine)
 14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

Article analyzes lexical units of the Spanish language that denote elements and natural phenomena from the point of view of different paradigmatic relations, namely synonymy, antonymy, holonymy (meronymy), hyponymy. Four lexical semantic fields of the names of elements were singled out in this research – earth, water, fire and air. Lexical units that belong to these fields are characterized by the wide spectrum of the spheres of usage, variety of connotations and they substantially differ according to the frequency of usage. We singled out 324 lexical units from the lexical semantic fields of elements and natural phenomena and analyzed them. Semantic and functional peculiarities of each of the groups that belong to the abovementioned semantic fields were investigated. The research was carried out with the view of further analysis of the idiomatic potency of the investigated units through the prism of paradigmatic relations, semantic analysis of the selected phraseological units and the investigation of the specificity of their meaning in the context.

Keywords: synonym, antonym, holonym, meronym, hyponym, hypernym.

Вступ

Важливий пласт лексики будь-якої мови складають лексеми на позначення стихій та природних явищ, оскільки вони тісно пов'язані з повсякденним життям людей і здавна увійшли в народну свідомість. Це втілюється у різноманітності

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

найменувань, що входять до парадигматичних об'єднань лексичних одиниць за спільністю інтегрального компонента значення (архісеми) [2], тобто до лексико-семантичних полів назв чотирьох стихій (землі, води, вогню та повітря) та природних явищ, а також у частоті їх використання в мовленні та їх продуктивності у творенні фразеологізмів.

Актуальність теми статті полягає у недостатньому дослідженні іспанської лексики на позначення стихій та природних явищ, її важливого значенні в свідомості мовців, розгалуженості зв'язків між лексемами, що належать до зазначених лексико-семантичних полів. Зазначені лексичні одиниці характеризуються широким спектром сфер вживання, а також суттєво різняться за частотою вживання та відтінками значення.

Об'єктом дослідження є лексична система іспанської мови, зокрема, лексико-семантичні поля стихій та явищ природи. **Предмет** дослідження – парадигматичні зв'язки лексики на позначення стихій та природних явищ в іспанській мові. Дослідження здійснено на **матеріалі** лексикографічних джерел [4; 5; 6].

Метою статті є класифікувати лексичні одиниці іспанської мови на позначення стихій та природних явищ з огляду на різні типи парадигматичних відношень, а саме – синонімія, антонімія, холонімія та меронімія, гіпонімія, проаналізувати особливості використання різних лексем, що належать до лексико-семантичних полів стихій та природних явищ. У перспективі це дає нам цінний матеріал для дослідження фразеотвірної потенції зазначеної групи лексем. Крім того, таке дослідження є цікавим для лексикографічних студій, оскільки зазначена група не досліджувалася.

Методи і прийоми дослідження визначаються метою, завданнями та матеріалом, що аналізується. Фактичний матеріал був відібраний методом суцільної вибірки із зазначених лексикографічних джерел. Метод наукового опису дозволив провести комплексний аналіз лексичного матеріалу. У рамках цього методу використовуються прийоми статистичної обробки (для узагальнення результатів дослідження), спостереження, інтерпретації, зіставного аналізу (для опису матеріалу). Також застосовано елементи компонентного аналізу.

Основний зміст

З лексико-семантичних полів стихій та природних явищ було виокремлено та проаналізовано 324 лексичні одиниці, зокрема 123 лексеми відносяться до архісеми «земля», 62 до архісеми «вода», 50 до архісеми «вогонь», 36 – «повітря» та 53 – «природні явища». Доцільно окремо розглянути співвідношення між

© Толстова О. Л. [Толстова О. Л.] | jerga@ukr.net, Давидовська Н. В. [Давидовская Н. В.] | nadiia.dav@gmail.com

Парадигматичні зв'язки іспанської лексики на позначення стихій та природних явищ (Українською)

[Парадигматические связи испанской лексики для обозначения стихий и природных явлений (На укр. яз.)]

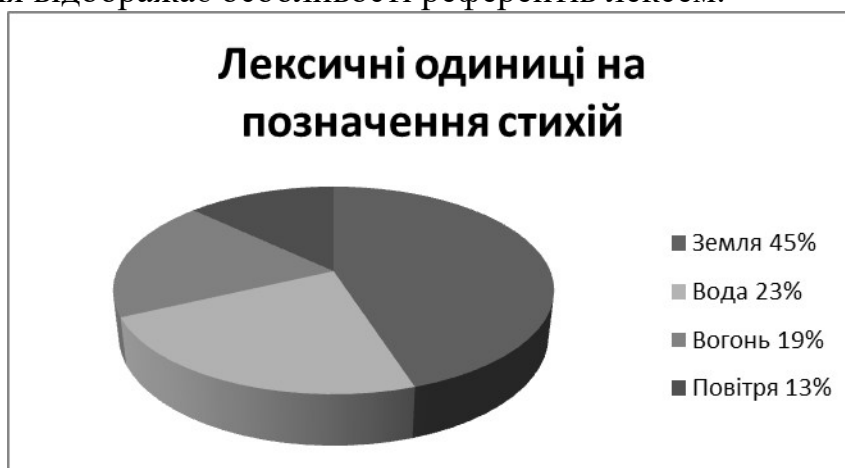
(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
 [PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

семантичними полями чотирьох стихій. Як бачимо, розглянута 271 лексема на позначення стихії у процентному співвідношенні розподіляється наступним чином: земля – 45%, вода – 23%, вогонь – 19%, повітря – 13%. Таке співвідношення відображає особливості референтів лексем.

За частотою вживання в іспанській мові у досліджуваній групі переважає лексема «*agua*» (знаходиться на 207 позиції у списку за частотою вживання слів), за нею йде «*tierra*» (295), «*aire*» (490) та «*fuego*» (806) [3]. Невідповідність кількості лексичних одиниць, що входять до лексико-семантичного поля назв стихій, частоті вживання самих архісем, пояснюється тим, що різноманітність семантичних та конотативних відтінків лексем дозволяє використання ширшого спектру найменувань, що належать до даного семантичного поля, в залежності від контексту та потреб мовця.

Розглянемо лексико-семантичне поле кожної стихії з позицій парадигматики. Парадигматика визначається як тип зв'язків у мовній системі, які встановлюються на підставі варіативності, подібності, протилежності, похідності, включення, субкатегоризації мовних одиниць і виключає їхнє одночасне уживання в певній позиції [2: 442]. Досліджуване поле розподіляється на лексико-семантичні групи та має складну та розгалужену систему парадигматичних зв'язків. У той час як антонімія не знайшла широкого прояву у прямому значенні слів всередині окремих груп і актуалізується в області фразеології або між лексико-семантичними полями, синонімія, холонімія, меронімія та гіпонімія налічують багато прикладів у зазначених лексико-семантичних полях.

У лексико-семантичному полі **«земля»** виділяємо такі групи, як «планета, поверхня» (“*planeta, superficie*”), «рівнина, тип ґрунту» (“*llanura, tipo de suelo*”), «берег» (“*orilla*”), «пісок, пустка» (“*arena, erial*”), «плато, гори» (“*meseta,*

(Problems of linguistic semantics)

Paradigmatic relations of Spanish lexis denoting elements and natural phenomena (in Ukrainian)

[Paradygmatychni зв'язky ispans'koi' lekssyky na poznachennja styhij ta pryrodnyh javyshh]

© Tolstova O. L. [Tolstova O. L.] jerga@ukr.net, Davydovska N. V. [Davydovs'ka N. V.] nadiia.dav@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

montañas”), «дерева» (“*arboles*”).

У **синонімічних** рядах домінують часткові стилістичні та ідеографічні синоніми, що відображає загальнономовні тенденції. Зокрема, можемо виділити наступні групи:

tierra – globo – orbe – planeta – esfera terráquea/terrestre;

superficie – suelo – terreno;

campo – prado – pradejón – pradera – estepa – descampada;

llanura – planicie;

depresión – nava – hondón – bajo – bajura – hondonada.

Фіксуємо також словотвірну синонімію окремо та усередині груп: *pasto – pastadero – pastiza; calvero – calvijar; prado – pradejón – pradera; bajo – bajura.*

Виокремлені лексеми мають близьку семантику і позначають різні типи природних поверхонь, але різняться за семантичною конотацією. Так, лексеми *llanura* та *planicie* позначають рівнину, але друга має диференціальну сему великого розміру. *Campo, prado, pradejón, pradera, estepa* та *descampada* означають поле і можуть бути взаємозамінними, за винятком тих випадків, коли вони зустрічаються в диференціюючому контексті і позначають різні специфічні типи трав'янистої біосистеми.

Багатою на часткові синоніми є лексико-семантична група, побудована навколо поняття берега: *orilla – litoral – marina – costa – ribera – marisma – ribazo*. Природні об'єкти, позначувані даними лексемами, різняться між собою переважно приляганням до певного типу водойм. Так, *orilla* і *costa* можуть стосуватися будь-якого краю землі, що межує з поверхнею моря, озера чи річки, тоді як *litoral, marina, marisma* стосуються лише берега моря. Лексеми *ribera* та *ribazo* можуть позначати або берег річки, або берег моря з тією особливістю, що для першої первинним є значення берега річки, а друга містить семи висоти та стрімкості.

У синонімічному ряді на позначення ущелини (*desfiladero – angostura – cañada – hocino – congosto – garganta – hoz – quebrada – redendija*) лексичні одиниці є синонімами лише в разі актуалізації одного з периферійних значень у конкретному контексті, оскільки більшість цих лексем є полісемантичними й інші значення не мають нічого спільного з лексико-семантичним полем стихії. Наприклад, *angostura* також означає «складне становище», *hocino* – садовий ніж, *garganta* – горло, а *hoz* – серп.

Лексеми на позначення пагорба та височини утворюють синонімічний ряд, в якому побічні значення варіюються від «гора» до «підвищена місцевість»: *cerro – collado – terromontero – morro – colina – loma – eminencia – otero – promontorio –*

© Толстова О. Л. [Толстова О. Л.] | jerga@ukr.net, Давидовська Н. В. [Давидовская Н. В.] | nadiia.dav@gmail.com

Парадигматичні зв'язки іспанської лексики на позначення стихій та природних явищ (Українською)

[Парадигматические связи испанской лексики для обозначения стихий и природных явлений (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
 [PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

altillo. Деякі з вищезазначених лексем є стилістичними синонімами – так, *eminencia* характерна для розмовного дискурсу, тоді як *promontorio* – для наукового [4; 5].

Багата іспанська мова синонімами на позначення лісових хащ: *espesura* – *arcabuco* – *arbolado* – *floresta* – *boscaje* – *jaro* – *fragosidad*, а також чагарнику: *matorral* – *monte bajo* – *malezas* – *maraña*. Друга група лексем є партонімом для першої (наприклад, *espesura* – *matorral*, оскільки *espesura* визначається як *lugar muy poblado de árboles y matorrales* [4]). У наведеному прикладі присутня метонімія за типом ЄДНІСТЬ→КОМПОНЕНТ.

Тісно пов'язана з синонімією гіпонімія – родо-видова ієрархія понять, яку часто називають квазісинонімія. Гіпонімічні відношення лексико-семантичному полі «земля» не є розгалуженими. Так, в ряді лексем *suelo*: *labrantío*, *parcela*, *pastizal*, *pastadero*, *prado*, *calvero*, *nava*, *valle*, *suelo* (земельна ділянка, ґрунт) є гіперонімом, оскільки позначає родову назву для різних ділянок ґрунту, лексеми на позначення яких включають у себе зміст гіпероніма і протиставляються один одному за певними семами [1]. Наприклад, лексема *labrantío* містить сему обробітку землі з метою вирощування врожаю, лексема *parcela* передбачає наявність власника у певної ділянки ґрунту, *pastizal* включає в себе наявність великої кількості кормової трави, а *pastadero* – просто місце для випасу худоби. *Prado* також позначає місце для випасу худоби, але має додаткову сему вологості. Лексема *calvero* означає ділянку лісу без дерев або поклади глини, тоді як *nava* – заболочену долину між горами, а *valle* – річкову долину між горами або височинами.

У ланцюзі *concavidad*: *barranco*, *cañón*, *desfiladero*, *angostura*, *cañada*, *hoz*, *rambla*, *quiebra* поняття «виїмка» в загальному плані охоплює собою всі різновиди нерівності ґрунту з різким перепадом висоти.

Найбільше гіпонімів групується навколо гіпероніму *bosque*: *fronda*, *jungla*, *selva*, *soto*, *coscojal*, *monte cerrado*, *carrascal* та *forestación*: *foresta*, *arboleda*, *jardín*, *bosquete*, *parque*, *pensil*, *vergel*, *huerta*, *huerto*, де в першому випадку гіпоніми означають специфічні види лісів, що різняться флорою, місцями існування або густотою засадження, а в другому – різні види штучного деревонасадження.

Меронімія у досліджуваній лексико-семантичній групі також не є розгалуженою, як правило, складаються з холоніма та одного, рідше двох меронімів за типом ЄДНІСТЬ→КОМПОНЕНТ: *tierra*: *terrón*; *costa*: *playa*; *desierto*: *arena*; *parque*: *césped*; *valle*: *torrentera*, *vaguada*. Також фіксуємо ланцюг, в якому меронім попередньої ЛО є холонімом наступної: *cordillera*: *sierra*: *montaña*: *pico*.

Наступним дослідженням об'єктом є лексико-семантичне поле «вода», в якому виділяємо такі лексико-семантичні групи як «рідина» (“*líquido*”), «хмара» (“*nube*”),

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

«хвиля» (“*ola*”), «сніг, лід» (“*nieve, hielo*”), «водойма» (“*masa de agua*”, “*concauidad/depresión con agua*”, “*depósito de agua*”), «болото» (“*atascadero*”).

Залежно від лексико-семантичної групи, всередині поля кількість синонімів варіюється від достатньої для повноцінних синонімічних рядів до пар синонімів. У ряді *ola* – *onda*, лексеми, за умови нейтралізуючого контексту, є цілком взаємозамінними, оскільки обидві лексеми позначають хвилю і різняться лише семою розміру та побічними значеннями. Причини появи синонімів у цій групі є етимологічні, оскільки лексеми прийшли в іспанську мову з різних мов і різними шляхами (*onda* від латинського слова *unda*, *ola* з французької *houle*).

Найчисленнішим є синонімічний ряд зі стрижневим компонентом «болото»: *pantano* – *barrizal* – *atascadero* – *atolladero* – *tremedal* – *charcal* – *fangal* – *fangar* – *lapachar* – *paular* – *regajal* – *ciénaga*. До нього входить пара абсолютних морфологічних синонімів – *fangal* і *fangar* [4].

Всередині лексико-семантичної групи «водойма» лексеми об’єднані синонімічними відношеннями неоднорідно. У підгрупі «невелика водойма» лексичні одиниці перебувають у повноцінних синонімічних рядах. Наприклад, *charco* – *balsa* – *charca* – *lagunajo* – *aguazal* – *poza*, де всі лексичні одиниці позначають калюжу і це є єдиним або основним їх значенням за деякими виключеннями (*charka* – велика калюжа, або також ставок, озерце; *balsa* – також водосховище, озеро). Іншим прикладом є ряд, в якому домінантою є лексема «джерело»: *fuelle* – *alfaguara* – *manantial* – *naciente* – *venero*.

Для інших типів водойм характерні синонімічні пари, наприклад: *embalse* – *pantano* (якщо актуалізується значення «водосховище»), *alberca* – *albuhera* («штучна водойма»), лексеми різняться частотою використання [3; 4]), *albufera* – *estero* (лиман), *catarata* – *cascada* (водоспад), *canal* – *estrecho* (протока). Тобто у цій підгрупі спостерігаємо переважання різноманітності видів над кількістю лексем на їх позначення.

У лексико-семантичному полі «вода» гіпонімія також є суттєвим видом зв’язку між лексичними одиницями поля. У гіпонімічній групі *nube*: *cirro* – *estrato* – *nubarrón* – *nublado* – *nimbo* гіперонімом виступає слово «хмара», а гіпонімами – два різновиди даного об’єкта, слова на позначення якого більш характерні для наукового контексту (*cirro*, *estrato*) та лексеми на позначення чорної поодинокі хмари (*nubarrón*), такої, яка приносить грозу (*nublado*) та дощ, сніг чи град (*nimbo*). Зазначимо, що гіпоніми між собою утворюють синонімічні ряди, що свідчить про взаємозв’язок та складну структуру у системі парадигматичних зв’язків.

Більш загальним прикладом гіпонімії є група, яка включає основні види

© Толстова О. Л. [Толстова О. Л.] | jerga@ukr.net, Давидовська Н. В. [Давидовская Н. В.] | nadiia.dav@gmail.com

Парадигматичні зв’язки іспанської лексики на позначення стихій та природних явищ (Українською)

[Парадигматические связи испанской лексики для обозначения стихий и природных явлений (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
 [PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

природних масивів води: *masa de agua: río – lago – mar – océano*. Цей ланцюг можна продовжити іншими найменуваннями з цієї лексико-семантичної підгрупи, оскільки всі вони називають певні типи водойм, диференціюючими семами при цьому будуть сема розміру та прісності/солоності води. Водночас, ці самі одиниці є складовими метонімічних відносин за типом ЄДНІСТЬ → МАТЕРІЯ: *océano – agua; mar – agua*, тощо.

Скориставшись визначенням, знаходимо ще одну гіпонімічну групу: *masa de hielo: glaciar – helero*, де обидва гіпоніми позначають гірські льодовики, які, однак, знаходяться на різній висоті і по-різному реагують на річні зміни температури. Так, лексема *glaciar* позначає велику кількість льоду, що знаходиться вище від снігової лінії, в нівальному поясі – поясі вічних снігів і льодовиків, чия нижня частина не розтає влітку, а лише повільно сповзає, формуючи льодові ріки. Гіпонім *helero*, однак, позначає великі об'єми льоду нагромаджені у висотних зонах гір нижче від снігової лінії, які розтають під час жаркого літа [4].

Меронімією пов'язані такі лексичні одиниці: *licor: gota; oleaje: ola; río: naciente* та *mar: bajío*.

У лексико-семантичному полі «ВОГОНЬ» виділяємо такі лексико-семантичні групи, як «жар» (*“brasa”*), «вогнище, пожежа» (*“hoguera, incendio”*), «полум'я» (*“llama”*), «смолоскип, свічка» (*“antorcha, vela”*), «спалення, горіння» (*“quema, combustión”*), «піч» (*“horno”*).

Синонімічні відношення в цьому полі ускладнюються участю тих самих лексем у різних синонімічних рядах через багатозначність слів та актуалізацією різних значень у різних рядах. Тобто лексичні одиниці утворюють складну структуру парадигматичних відношень, пов'язуючи собою окремі ряди. Так, наприклад, лексема *rescoldo* входить до синонімічного ряду *ascua – brasa – rescoldo* у значенні «вугілля, жар» і в той самий час належить до синонімічного ряду *ceniza – pavesa – rescoldo* в значенні «попіл», а лексема *pavesa* у свою чергу є синонімом лексеми *chispa* в значенні «іскра».

Так само переплітаються синонімічні ряди в лексико-семантичній групі «смолоскип, свічка»: лексеми *antorcha – tea – hacha – hachón – lumbrera* позначають смолоскип, але завдяки побічним значенням слів від цього ряду відгалужуються ще два: *hacha – hachón – vela – candela – cirio* у значенні «свічка» та *lumbrera – candil* у значенні «світильник».

У лексико-семантичній групі «вогнище, пожежа», на позначення багаття існує синонімічний ряд *hoguera – fogata – pira – rogo*, де лексема *fogata* вирізняється семою великого розміру, а слово *rogo* належить до поетичного реєстру і

(Problems of linguistic semantics)

Paradigmatic relations of Spanish lexis denoting elements and natural phenomena (in Ukrainian)

[Paradygmatychni зв'язky ispans'koi' lekshyky na poznachennja styhij ta pryrodnyh javyshh]

© Tolstova O. L. [Tolstova O. L.] jerga@ukr.net, Davydovska N. V. [Davydovs'ka N. V.] nadiia.dav@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

використовується переважно в художньому дискурсі; а на позначення пожежі – *incendio* – *conflagración*, де остання лексема також використовується на позначення військового конфлікту.

Синонімічні ряди у лексико-семантичній групі «спалення, горіння»: *abrasamiento* – *queta* – *cineración* – *cremación* – *incineración* (спалення) та *calcinación* – *chamusquina* (обпалювання), *combustión* – *ustión* (горіння).

Лише парами синонімів обмежується група «полум'я»: *llama* – *flama* (в значенні «полум'я»). Зазначені лексеми мають спільну етимологію, походять від латинської лексеми *flama*, але характеризуються різним ступенем адаптованості лексем до іспанської мови.

Інші групи: *flama* – *lumbre* (в значенні «відблиск полум'я»), *escoria* – *lava* («лава»).

Гіпонімічні відносини є характерними лише для лексико-семантичної групи «піч», як джерело вогню: *horno*: *quemadero* – *estufa* – *padilla* – *hornillo* – *tostadero*, де лексеми позначають різні види печей – кремаційну, кухонну, хлібопекарну, горн та обпалювальну.

Меронімія у лексико-семантичному полі вогню грає більш важливу роль, ніж в інших, вже розглянутих нами, однак не через абсолютну кількість меронімів, а через їх співвідношення до загальної кількості лексем, об'єднаних парадигматичними зв'язками. Наприклад, *hoguera*, *incendio*, *fuego*: *humo*, *llama*; *horno*: *chimenea*; *infierno*: *fuego*.

Останнім досліджуваним лексико-семантичним полем стихії є **«повітря»**, в якому виділяємо такі лексико-семантичні групи, як «власне повітря» (“*aire*”), «атмосфера» (“*atmósfera*”), «вітер» (“*viento*”) та «рух повітря» (“*movimiento del aire*”).

Виділяємо синонімічний ряд на позначення руху повітря *corriente* – *aflato* – *soplo* – *hálito*, де всі лексеми означають «подув вітру» і різняться масштабністю явища (*corriente* – потік повітря), частотою (*aflato* – застаріле слово) та сферою вживання (*hálito* – поетичне слово і використовується в основному в художньому дискурсі). Також відмічаємо синонімічний ряд *aliento* – *respiro* – *respiración* – *huelgo* на позначення дихання, з якого відгалужується другий синонімічний ряд на позначення вентиляції через друге значення слова *respiración*: *ventilación* – *aireación* – *respiración*. Інші лексичні одиниці перебувають у синонімічних парах, наприклад: *aspiración* – *inspiración*.

Гіпонімічні зв'язки добре розвинені у даному лексико-семантичному полі. У лексико-семантичній групі «власне повітря» утворилася така гіпонімічна група, як

© Толстова О. Л. [Толстова О. Л.] | jerga@ukr.net, Давидовська Н. В. [Давидовская Н. В.] | nadiia.dav@gmail.com

Парадигматичні зв'язки іспанської лексики на позначення стихій та природних явищ (Українською)

[Парадигматические связи испанской лексики для обозначения стихий и природных явлений (На укр. яз.)]

(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

gas: oxígeno – nitrógeno – gas carbónico, до якої входять гази, які складають повітря.

Наступна група побудована навколо гіпероніма *viento: brisa – monzón – noto – austro – euro – bóreas – céfiro – galerna*, гіпоніми тут позначають різні типи вітрів, включно з науковими назвами та такими, що походять з грецької міфології.

Меронімія розвинена набагато краще, ніж в інших лексико-семантичних полях і утворює повноцінні ланцюги. Так, навколо холоніма «атмосфера» формується група меронімів її складових шарів: *atmósfera: troposfera – estratosfera – ozonosfera – mesosfera – ionosfera*.

Іншим прикладом меронімії є ланцюжок на позначення актів процесу дихання: *respiración: aspiración – espiración – inspiración*. Обидві групи належать до наукового стилю, якому притаманне чітке структурування об'єктів.

На відміну від попередніх досліджуваних полів, де антонімія не проявилася, у лексико-семантичному полі «повітря» знаходимо пару **антонімів**: *ciclón – anticiclón*, які протиставляються як протилежні метеорологічні явища, які приносять грозу та ясну погоду відповідно.

Отже, лексико-семантичне поле «повітря» суттєво відрізняється від інших структурою розподілу парадигматичних відношень, так як домінування синонімії поступається приблизно рівноцінній присутності гіпонімічних зв'язків та меронімії, а також елементам антонімії.

Лексико-семантичне поле **«природні явища»** ми розглядаємо окремо, тому що воно включає в себе елементи різних стихій, які разом складають різні природні явища і не можуть бути проаналізовані з точки зору лише однієї стихії та не належать повністю до жодної.

Поділ даного поля на лексико-семантичні групи є досить суперечливим через різнорідність явищ, що до нього входять, однак все ж лексеми можна згрупувати за приналежністю до місця існування явищ, які вони позначають, за домінуючою стихією або за суттю явища. На підставі даної класифікації виділяємо такі лексико-семантичні групи, як «небо» (*“cielo”*), «вода» (*“agua”*), «опади, вітер» (*“precipitaciones atmosféricas, viento”*), «гори, земля» (*“montañas, tierra”*) та інше.

Синонімічні ряди тут складні та неоднорідні. Одні й ті самі слова можуть перебувати одразу в кількох синонімічних рядах, через велику кількість значень та різні відтінки того самого значення. Крім рядів також присутні синонімічні пари часткових та абсолютних синонімів. Прикладом складного синонімічного ряду може слугувати ланцюжок синонімів, який належить до лексико-семантичної групи «опади, вітер»: *borrasca – ventarrón – tempestad – temporal – tormenta – tronada*. Ці лексеми об'єднані значенням «буря, негода». Звідси відгалужуються ще дві групи

(Problems of linguistic semantics)

Paradigmatic relations of Spanish lexis denoting elements and natural phenomena (in Ukrainian)

[Paradygmatychni зв'язky ispans'koi' lekshyky na poznachennja styhij ta pryrodnyh javyshh]

© Tolstova O. L. [Tolstova O. L.] jerga@ukr.net, Davydovska N. V. [Davydovs'ka N. V.] nadiia.dav@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

синонімів: *borrasca – vendaval – ventarrón* в значенні «сильний вітер» та *tempestad – temporal* в значенні «шторм».

Серед інших синонімічних рядів: *tifón – torbellino – tromba – manga – tornado* на позначення смерчу, звідки відгалужується *tornado – huracán* в значенні урагану.

Серед простіших синонімічних рядів: *nevada – nevasca – nevisca – cellisca*, де всі лексеми позначають снігопад з невеликими відтінками значення (*nevasca* – снігова буря, *nevisca* – невеликий снігопад, *cellisca* – мокрий сніг); *rayo – relámpago – centella* на позначення блискавки та *inundación – anegación – anegamiento* на позначення повені, затоплення (*anegación* та *anegamiento* – абсолютні синоніми).

Також численні пари синонімів, вони належать до різних лексико-семантичних груп: *espejismo – miraje, granizo – pedrisco* (друга лексема передбачає більш масштабне та інтенсивне явище), *argayo – falla* (в значенні «зсув, обвал»), *avalancha – alud, seísmo – sismo* (останні дві пари є абсолютними синонімами).

Гіпонімічні відношення представлені лише однією невеликою групою: *niebla: calina – bruma*, де перший гіпонім означає серпанок, марево під час літньої спеки, а другий – завісу туману над морем.

Меронімія у даному лексико-семантичному полі є продуктивнішою за гіпонімію та втілюється у невеликих групах лексем: *smog: niebla – humo, terremoto: sismo, tronada: trueno*.

Також виділяємо пару антонімів всередині: *calma – tempestad*, які позначають стан моря в опозиції «штиль – шторм».

Незважаючи на різнорідність явищ, що входять до даного лексико-семантичного поля, вони тісно пов'язані між собою завдяки багатозначності лексем на їх позначення.

Висновки.

Отже, як бачимо на прикладах, синонімія домінує у сфері парадигматичних відношень, однак розподіл синонімів між синонімічними рядами не є однорідним, а, навпаки, коливається від багатих на лексеми рядів до пар синонімів. Кількість синонімів визначається, зокрема, територіальною розповсюдженістю певних природних явищ, типів рельєфу.

Ієрархія гіпонімічних відношень не є розгалуженою, переважає двокомпонентна структура. Меронімічні групи досліджуваних ЛО відносяться до типу ЄДНІСТЬ→КОМПОНЕНТ, що дає змогу зробити висновок щодо членування та сприйняття стихій та природних явищ.

У досліджуваному пласті лексики переважають семантичні синоніми, при цьому в багатьох випадках диференціюючою семою виступає сема розміру. Отже,

припускаємо, що саме потреба в розрізненні однотипних об'єктів за розміром у багатьох випадках спричинила появу семантичних синонімів.

Перспективи подальших досліджень

Дослідження дало змогу систематизувати досліджуваний пласт лексики для подальшого аналізу. Перспективним вважаємо дослідження виокремлених одиниць у контексті, зокрема на матеріалі сучасної художньої літератури, також аналіз фразеотвірності лексичних одиниць на позначення стихій та природних явищ крізь призму парадигматичних зв'язків, семантичний аналіз дібраних фразеологізмів та дослідження специфіки їх значення в контексті.

Література

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган // [2-ге вид.]. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 368 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова // Полтава : Довкілля–К., 2006. – 716 с.

Джерельна база

3. *Corpus de Referencia del Español Actual* (CREA). Listado de frecuencias [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://corpus.rae.es/lfrecuencias.html>.
4. *Diccionario de la lengua española* (23^a ed.) / S.L.U. Espasa Libros, 2014. – 2432 p.
5. *Diccionario de la lengua española* [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.wordreference.com/definicion/>.
6. *Diccionario de sinónimos online. Tesoro en español* [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.sinónimo.es/>.

References

1. Kochergan M. P. *Vstup do movoznavstva* [Introduction into linguistics]. Ed.2. K., VC «Akademija», 2008, 368 p. (In Ukr.)
2. Selivanova O. O. *Suchasna lingvistyka: terminologichna encyklopedija* [Modern linguistics: the encyclopedia of terms]. Poltava, Dovkillja, K., 2006, 716 p. (In Ukr.)
3. *Corpus de Referencia del Español Actual (CREA). Listado de frecuencias* [Corpus of Reference of Modern Spanish. List of frequencies]. Available at: <http://corpus.rae.es/lfrecuencias.html>. (accessed 19.03.2016)
4. *Diccionario de la lengua española* (23^a ed.) [Dictionary of the Spanish language] / S.L.U. Espasa Libros, 2014, 2432 p.
5. *Diccionario de la lengua española* [Dictionary of the Spanish language]. Available at: <http://www.wordreference.com/definicion/>. (accessed 19.03.2016)
6. *Diccionario de sinónimos. Tesoro en español* [Dictionary of synonyms. Thesaurus in Spanish]. Available at: <http://www.sinónimo.es/>. (accessed 19.03.2016)

(Problems of linguistic semantics)

Paradigmatic relations of Spanish lexis denoting elements and natural phenomena (in Ukrainian)

[Paradygmatychni зв'язky ispans'koi' leksyky na poznachennja styhij ta pryrodnyh javyshh]

© Tolstova O. L. [Tolstova O. L.] jerga@ukr.net, Davydovska N. V. [Davydovska N. V.] nadiia.dav@gmail.com